

i dramatski roman, kao svedočanstvo naše bliske prošlosti, pisan na čvrstoj realističkoj osnovi, umerenim pripovedačkim ritmom.

Dragomir Popnovakov

ZORAN SLAVIĆ: „SAMOĆA“ »Ulaznica«, Zrenjanin, 1972.

Konflikti, samoća junakâ Slavićeve proze, koji ih čine »čudnim ljudima«, rezultat su sukoba dve logike, koje u njima naporedo deluju. Reč je o frojdovskom sukobu svesnog i podsvesnog, koji je autor najdoslednije sproveo u krugu priča o Martinu. Ovaj junak mrzi ne samo čoveka, nego i stvarnost uopšte, i čvrsto je rešen da deluje protiv tog sveta. Autor je Martina, dakle, stavio u ratno stanje sa stvarnošću, ali uvodi i logiku podsvesnog, koja se protivstavlja »razumskoj logici«. Podsvesno, Martin teži da sa tom stvarnošću, sa ljudima, živi u ljubavi, jer je čovek već kao »po sebi« društveno biće. Ovo je simbolično predstavljeno scenom u autobusu, u priči *Događaj u autobusu GSP broj 34*. Tu je ujedno i najslikovitije prikazana vešta barijera koja postoji između junaka i sveta. »Tek sa dodirnom sna uspostavljala bi se u njemu (Martinu) neka ravnoteža.«

Iako lek protiv takve samoće izgleda nestvaran, autor ga, ipak, iznalazi. Martin, u bolnici, upoznaje, konačno, čoveka, bližnjega (zanimljivo je da je taj čovek pesnik), koji otvara izlaz iz samoće.

U pričama iz kruga *Čudni ljudi* Slavić je naslikao junake koji te konflikte pokušavaju da prevaziđu »prirodom«, seksualnim nagonom, ređe ljubavlju, nečim čime čovek ne može svesno da upravlja. Ali, takav put ne vodi ishodu koji je postigao Martin, nego je poznati lavirint iz kojeg nema izlaza.

Utkivanje u strukturu proze *Priče o Martinu* »Martinovih« zapisa, u prozi i stihu, autor pokušava da opravda tako što pokazuje da je pesništvo, čak i kad je »tematski« udaljeno, vrlo blisko ljudskom psihičkom životu, i da je njegov odraz. Ako ga dobro razumemo, njime ćemo uspeti da »protumačimo« Martina.

Knjigu *Samoća* odlikuje prožimanje prošlog i sadašnjeg vremena, vaskrs sećanja, onako kako ga preporučuje, i sprovodi, Prust, ili, još bolje, Rilke. To je knjiga koja odaje zrelog autora, i čulnog i misaonog istovremeno. To je proza na granici između zbirke pripovedaka i romana.

Marinko Arsić Ivkov

DR SLOBODAN A. JOVANOVIĆ: »REČNIK KNJIŽEVNIH IZRAZA“

Beogradski izdavačko-grafički zavod,
Beograd, 1972.

Postoje izvesna načela kojih autor jednog ovakvog rečnika treba da se pridržava, bez obzira kakvoj publici je namenjen rečnik i koliko prostor obuhvata. To su, pre svega, poznavanje same materije i književnog jezika kojim se ona tumači, valjan izbor izraza i njihovo pravilno tumačenje, racionalna upotreba jezika (sažeta i delatna istovremeno) itd.

Da bez toga nema valjanog rečnika pokazuje nam *Rečnik književnih izraza* (koji to nije i ne može da bude) Slobodan A. Jovanovića, koji vrvi svim mogućim vrstama ogrešenja o materiju koju želi da nam protumači.

U predgovornom tekstu autor napominje da je njegov izbor uslovljen obimom rečnika. Verovatno zbog toga ne pominje, na primer, reč *estetika* ili *karakter*, ali, oprečno ovima, naširoko »tumači« »književne« izraze kao što su *ocena*, *poverenik*, itd. Autorov »metodu« najbolje ćemo ilustrirati primerima, koje u *Rečniku* nalazimo gotovo na svakoj stranici. I pored malog prostora, dr Slobodan A. Jovanović, vero-

vatno zaboravljajući na naslov svojeg dela, epski kičeno i razvučeno priča o *govorništvu* na čitavoj stranici, i to netačno (pokušava, npr, da odvoji govorništvu od besedništva, a među najvećim, ili, kako autor kaže, najkrupnijima, »govornicima« nema Sokrata, koji ništa i nije pisao, ili Vitorina de Filtrea, itd), a više su nego česti izrazi i pojmovi u kojima metodu »ab ovo« izlaže i na većem prostoru. O *nadahnuću*, *nadrealizmu*, *časopisu*, *mitu* pričaju se čitave priče koje vrlo malo govore. *Ukusu* je posvećena čak stranica i po, ali taj pojam je sasvim pogrešno protumačen. Ili, prema ovom *Rečniku*, epska poezija obuhvata SVU našu prošlost. A evo kako nam Jovanović pomaže da razlikujemo liriku i epiku: »Prva opeva, a druga opisuje. I više: pripoveda«. *Zaplet* je: »Jedno od glavnih svojstava drame. Bez zapleta nema drame.« ŠTA je zaplet (sem što je »glavno svojstvo«) to ostaje tajna. Za *argo* se kaže da je »francuski šatrovački govor«, iako je taj termin već odavno prevazišao svoje lokalno značenje. O romanu dr Slobodan A. Jovanović napisao je i ovo: »Vrhunac njegove pobede je činjenica da mnogi čitaju novine samo radi romana«, dok za književne nagrade veli da su pojava našeg stoleća. Tipičan primer pogrešnog tumačenja nalazimo i na primeru »Sturm und Drang«, koji autor ne samo što ne prevodi, i ne daje njegovu ćirilicu transkripciju nego ga uopšte i ne objašnjava. Gotovo da je bezbroj takvih pogrešnih krupnica i sitnica.

Drugi veliki nedostatak *Rečnika* predstavlja jezik, koji čini pogreške ne samo protiv pravopisa, nego i protiv logike mišljenja. Za autora, na primer, *davnina* nije *davna*, već *znatna*, ili *velika*, *igra rečima* postaje *igra reči*, *Zola* postaje *šef naturalizma*, *dadajizam* dobija svoje *roditelje*, pisac postaje *individualan*, a prevodioci dela sa latinskog i grčkog *prebacuju* na italijanski itd. Reč *svojstvo* za Jovanovića ima tajanstveno značenje: Jedno od osnovnih svojstava drame je *zaplet*, dok je *tema* »centralno svojstvo« kako u narativnim tekstovima tako i u dramskom stvaralaštvu. *Sadržina* je, dalje, »jedno od dva osnovna svojstva svakog umetničkog dela«, a »jedno od osnovnih svojstava« istih je i *objektivnost*. Tumačenje ovde nije potrebno, a izgleda da je i nemoguće. Isto važi i za upotrebu tuđica (*fleksibilno*, *kontradiktorno*, *naturalno*, itd).

Pored ostalog, ovom *Rečniku* može se zameriti što savremenost podredi tradiciji. Primera radi pomenimo da među glavnim predstavnicima pripovedke nema skoro nijednog pisca 20. veka, a slično je i sa savremenim predstavnicima esejistike.

Takvo obilje svih vrsta nedostataka ponekad se toliko prožima, da, na primer, tumačenje pojmova kao što su *roman* i *studija* više i nije netačno, nego SMEŠNO.

Ni prostor, ni namena, pa ni niska cena ne mogu, dakle, da budu uzrok nedostataka ovoga rečnika, koji to, u stvari, i nije. Na tim stranicama moglo je da se nađe i nešto bolje.

Marinko Arsić Ivkov

AHMED MUHAMED IMAMOVIĆ: »KNJIŽEVNIK NA MOTOCIKLU« »Svetlost«, Sarajevo, 1972.

Ahmed Muhamed Imamović privlačniji je u svom osobenom pjesništvu, bar u pjesništvu Bosne i Hercegovine, kad je određeniji i koncizniji, nego kad ga množina riječi zavede i u njoj izgubi svoj smjer. Sve najbolje osobine Imamovićeve poezije — od zbirke *Od jada zarada*, pa do sada — stekle su se, recimo, u pjesmi *Spavač*, ili u *Opasnoj pjesmi*, a ponešto su izgubljene, zamučene u pjesmama poput ovih: *Svjetski putnik*, *Čovjek kojega je život pojeo kao jabuku* itd. Imamović nikad ne gubi sasvim svoj osobeni odnos prema pjesmi, on je uvijek gradi pomalo čudljivo, kapriciozno, iskošeno, kod njega je pjesma uvijek ironičko-satirička, uvijek obojena crno-humornim raspoloženjem, ali te izrazite

odlike ponekad se gube, rasplinjuju, a ponekad dobijaju silovitu izrazajnost, oštrinu. Mislim da je sva razlika u tome što su jedne preopterećene frazeologijom, a druge izbrušene, dovedene do svoje pjesničko-smislaone gustine. Valja uvažiti Imamovićevu sklonost prozi: kod njega poezija prelazi u prozni izraz i obrnuto, on naginje anegdotic, fabuliranju, poantiranju tih minijaturnih priča, ali, poneka, u toj nedefinisanoj oblika i izraza ima suviše razbarušenosti, komocije, lagodnosti.

U čemu je osobenost Imamovićeve pjesme? Šta je to samo njoj svojstveno? Imamović, očevito, ima sklonost da pjesnički demistifikuje i ogoljava sve čega se dotakne, sve na neki način »iskrivi« da bismo pod tim uglom jasnije i bez lažnog oreola vidjeli i doživjeli stvari kakve jesu, bez šminke. On ima u svojoj poeziji ogdennešovskih crta (nije slučajno I. Sarajlić duhovito zamjetio da je Imamović naška varijanta Ogdena Neša s Vratnika!) — tu naškost valja posebno potcrtati — on je pripadnik jedne generacije koja se lišila mnogih zatečenih predrasuda i tabua, stoga njegova pjesma u estradnom smislu ima nešto od hipičko-protestne pjesme, ali ni to nije sve, možda čak ni najbitnije. Bitnije je za Imamovića da on ima sposobnosti da lirski komentariše izvjesne pojmove koje zapaža u svakodnevnom životu i da ih, demistifikovane, ogoljene, uzdiže do poezije. Uzorak i obrazac takve imamovićevske poezije koja je građena na opservaciji izvjesnih činjenica, a začinjena njegovim duhom sadržan je u već pomenutoj pjesmi *Spavač*. Ta pjesma, u stvari, čitava je poetska objava života, tj. kritika onoga što život nije, što je surogat života. Odlaganje života. Filozofija nezivota. »Legao jedan pametan profesor (Da vrlo spava)« »Pored njegovog zaklopljenog oka) Prolaze svjetlosne godine«.

Risto Tričković

TOMISLAV ŠIPOVAC: »BRODARICA VILA«

»Svetlost«, Sarajevo, 1972.

Za Šipovca bi se prije moglo reći da zbirkom stihova *Brodarica vila* ilustruje sam proces stvaralačkog naprežanja, nošenja i borenja da se iskaže pjesmom nego da se i iskazao. To zaista naporno iskazivanje odvija se uglavnom u dva smjera: prvi je u pokušaju da se oslobodi uticaja kojih nikako ne uspjeva da se liši prije svega Branka Miljkovića, da, probijajući se ispod naslaga i nanosa tuđe pjesme, iskaže nešto svoje, a drugi je opštiji i za čitaoca zanimljiviji, karakterističniji napor, stvaralački grč da se na starim materijalima, istorijskim legendama, pjesnički iskaže nešto zaista autentično. U Šipovca nije motivacijski jasno šta ga je naglano da pođe tim putem, gledajući, naravno, iz poezije o kojoj je riječ.

Stih djeluje knjiški, arhaično. Uzalud ga Šipovac spolja mamuza podnaslovljavajući ga kao monolog tog i tog junaka, uzalud, jer pjesmom to ne potvrđuje. Pjesma je u suštini ostala ovješala, dekorativna, ornamentalna. Zavičajna. I ništa više. U njoj ne prepoznajete ne samo taj bitni razlog, nego, što je još gore, nemate osjećaj da je ova pjesma nastala u ovom trenutku, nekako je starinska, sijeda, kao da dolazi iz starih zemana. Kao da ju je pisao neko iz vremena potkraj prošlog stoljeća. Naime, Šipovac nas svojim obraćanjem istoriji ili sličnim temama nimalo pjesnički ne uznemirava, ne stavlja sebe, pa ni nas u neki nov, poseban odnos, on je jednostavno poznat način opjeva poznate, stare motive i mitove.

Zaista, šteta. Jer Šipovac je inače darovit. Naročito mu je uspio istorijski roman *Nevesinjska puška* (1971) koji, začudo, naša troma, inertna kritika nije zapazila.

Risto Tričković